

United Nations
Nations Unies

International
Criminal Tribunal
for the former
Yugoslavia

Tribunal Pénal
International pour
l'ex-Yougoslavie

Međunarodni
krivični sud za
bivšu Jugoslaviju

Press Release . Communiqué de presse . Saopštenje za javnost

(Isključivo za medije. Nije službeni dokument.)

TRIAL CHAMBER

CHAMBRE DE 1ere INSTANCE

PRETRESNO VIJEĆE

Den Haag, 1. septembra 2004.

KR/P.I.S./888-t

PRESUDA U PREMETU TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA

• RADOŠLAV BRĐANIN OSUĐEN NA KAZNU ZATVORA OD 32 GODINE

U prilogu se nalazi sažetak presude koju je izreklo Pretresno vijeće II u sastavu: sudija Agius (predsjedavajući), sudija Janu i sudija Taya, a kojeg je pročitao predsjedavajući sudija.

I. Uvod

Pretresno vijeće II Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju zasjeda danas kako bi izreklo svoju presudu u postupku protiv Radošlava Brđanina.

Optuženi se tereti za genocid, saučesništvo u genocidu, teške povrede Ženevskih konvencija, kršenja zakona ili običaja ratovanja i zločine protiv čovječnosti, počinjene u 13 opština u Bosanskoj krajini u periodu između 1. aprila 1992. i 31. decembra 1992. Područje relevantno za Optužnicu obuhvata opštine Banja Luka, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Čelinac, Donji Vakuf, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Prnjavor, Sanski Most, Šipovo i Teslić.

Optuženom se sudilo za sljedećih 12 djela za koja se tereti:

- Genocid (tačka 1) i saučesništvo u genocidu (tačka 2): zbog sudjelovanja u kampanji čiji je cilj bio da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati unište, u cijelosti ili djelimično, kao nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva u opštinama ARK-a.
- Progona, kao zločin protiv čovječnosti (tačka 3): zbog toga što je dao da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati podvrgavaju ubijanju, mučenju i zlostavljanju, što im je negirao osnovna prava, deportirao ih ili prisilno premještao, razarao, hotimično nanosio štetu i pljačkao imovinu na područjima pretežno naseljenim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, te razarao i hotimično nanosio štetu vjerskim i kulturnim objektima bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata;
- Istrebljenje, kao zločin protiv čovječnosti, (tačka 4) i hotimično lišavanje života, kao teška povreda Ženevskih konvencija iz 1949., (tačka 5): zbog sudjelovanja u kampanji čiji je cilj bio istrebljenje pripadnika stanovništva, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, u ARK-u putem ubijanja velikog broja ljudi na nesrpskim područjima, u logorima i drugim zatočeničkim objektima i tokom deportacija ili prisilnih premještanja;
- Mučenje, kao zločin protiv čovječnosti (tačka 6), te kao teška povreda Ženevskih konvencija iz 1949. (tačka 7): zbog toga što je dao da se nanosi teški bol ili patnje bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima putem nečovječnog postupanja koje je uključivalo seksualno zlostavljanje, silovanje, brutalno premlaćivanje i druge oblike teškog maltretiranja na raznim lokacijama;
- Deportacija, kao zločin protiv čovječnosti (tačka 8) i nehumana djela (prisilno premještanje), kao zločin protiv čovječnosti (tačka 9): zato što je dao da se deportiraju ili prisilno premjeste bosanski Muslimani i bosanski Hrvati iz ARK-a na područja pod kontrolom legitimne vlade Bosne i Hercegovine, te u Hrvatsku;

Adresa na Internetu: <http://www.un.org/icty/index-b.html>

Outreach program

Selska 2, 10001 Zagreb, Hrvatska

Tel.: +385 1 390 8868; +385 1 390 8869 Fax: +385 1 390 8846

- Protivpravno i bezobzirno razaranje i oduzimanje imovine velikih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kao teška povreda Ženevskih konvencija iz 1949. (tačka 10);
- Bezobzirno razaranje gradova, naselja i sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 11);
- Razaranje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji, kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12).

Tužilaštvo – ne navodeći da je optuženi fizički počinio i jedno od krivičnih djela o kojima je riječ – tvrdi da on snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta i to zbog sudjelovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu, čija je svrha bila trajno prisilno odstranjivanje većine stanovnika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, sa teritorije planirane srpske države činjenjem krivičnih djela navedenih u tačkama od 1 do 12 Optužnice.

Alternativno, Tužilaštvo je iznijelo tvrdnju da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost u širem smislu udruženog zločinačkog poduhvata, čija su svrha bili činjenje krivičnih djela deportacije i prisilnog premještanja, uz argumentaciju da je činjenje ostalih krivičnih djela za koja se optuženi tereti u Optužnici predstavljalo prirodne i predvidive posljedice vršenja krivičnih djela deportacije i prisilnog premještanja.

Pored toga, optuženi se tereti prema članu 7(1) Statuta da je planirao, podsticao, naređivao ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje tih krivičnih djela, kao i prema članu 7(3) Statuta, za krivična djela koja su izvršili njegovi podređeni dok je on bio na položajima s ovlaštenjima nadređenog.

Tokom sudskog postupka koji je počeo 23. januara 2002. a završio 22. aprila 2004., Pretresno vijeće je bilo suočeno s velikom količinom dokaznog materijala u obliku iskaza i dokumenata. Zasedalo je 284 dana i u tom periodu saslušalo iskaze 135 *viva voce* svjedoka Tužilaštva i 19 *viva voce* svjedoka odbrane. Povrh toga, Tužilaštvo je dostavilo 104 pismene izjave svjedoka u skladu s pravilom 92*bis*. Pretresno vijeće je pozvalo jednog svjedoka *proprio motu* u skladu s pravilom 98. U spis je uvršteno ukupno 2.736 dokaznih predmeta od strane Tužilaštva i 314 od strane odbrane. Ukupno, broj stranica zapisnika suđenja premašuje 61.000.

Ja ću za današnju sjednicu ukratko dati sažetak zaključaka Pretresnog vijeća i razloge za te zaključke. Međutim, naglašavam da je ovo samo sažetak i da ni na koji način ne predstavlja dio Presude ovog Pretresnog vijeća. Jedini meritorni prikaz zaključaka ovog Pretresnog vijeća nalazi se u pismenoj presudi koja će biti na raspolaganju stranama i javnosti danas, nakon završetka ovog postupka.

II. Činjenice u predmetu

1. Strateški plan i njegovo provođenje

Smrt maršala Tita i raspad Saveza komunista u januaru 1990. doveli su do nastanka nacionalnih stranaka širem bivše Jugoslavije. Prvi višestranački izbori održani su u novembru 1990. u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH). Ogromnu većinu glasova zajednički su dobili SDA (Stranka demokratske akcije bosanskih Muslimana), HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) i SDS (Srpska demokratska stranka).

Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje u tekstu: SFRJ), a posebno otcjepljenje Slovenije i Hrvatske, imali su značajan učinak na društveno-političku situaciju u BiH. Od kraja ljeta 1991., mnogi vojno sposobni muškarci bili su mobilizirani u vojsku za borbe u Hrvatskoj. Odazvao se veliki broj bosanskih Srba, ali bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, uz podršku svojih čelnika, generalno to nisu učinili. To je dovelo do jačanja tenzija između nacionalnosti, a posebno na području Bosanske krajine, uz granicu sa Hrvatskom.

Ostale izvore za bojazni i strahove među stanovnicima Bosanske krajine predstavljali su prijeteće ponašanje vojnika koji su se vraćali sa bojnog polja u Hrvatskoj, te dotok velikog broja srpskih izbjeglica iz Hrvatske, s tim da je ovo potonje izazvalo ozbiljne stambene probleme. Nadalje, sukob u

Sloveniji i Hrvatskoj imao je katastrofalan uticaj na ekonomiju BiH. Prekinut je protok roba između republika, a cijelu je SFRJ zahvatila hiper-inflacija.

U toj atmosferi napetosti, tri glavne nacionalne stranke, sa svojim zasebnim nacionalnim prioritetima i suprotstavljenim interesima, nisu uspjele da pomire svoje različite stavove i počele su se međusobno udaljavati. Najvažnije od svega je bilo njihovo neslaganje oko pitanja ustavnog statusa BiH. Dok su SDA i HDZ, nakon proglašenja nezavisnosti Slovenije i Hrvatske, zagovarale otcjepljivanje Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: SRBiH) od SFRJ, SDS je odlučno zagovarao očuvanje Jugoslavije kao države kako bi se osiguralo da Srbi nastave živjeti zajedno u jednoj državi, a ne da postanu manjina u nezavisnoj bosanskoj državi.

Tokom druge polovine 1991. izgledalo je sve manje vjerojatno da će SRBiH ostati u SFRJ. Pretresno vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da su tokom tog perioda rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Glavni odbor i druge visoke članove SDS-a, i predstavnici bosanskih Srba u oružanim snagama razvili plan za povezivanje područja u BiH naseljenih Srbima, ostvarivanje kontrole nad tim područjima i za stvaranje zasebne države bosanskih Srba, iz koje bi većina nesrba bila trajno odstranjena (dalje u tekstu: Strateški plan). Rukovodstvo bosanskih Srba je znalo da se taj Strateški plan može provesti samo uz pomoć primjene sile i straha.

Dana 19. decembra 1991., Glavni odbor SDS-a je objavio dokument naslovljen "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima" (dalje u tekstu: varijanta A i B Uputstava). To uputstvo predviđalo je provođenje specifičnih aktivnosti u svim opštinama u kojima žive Srbi i u osnovi je iscartalo mapu za preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba u opštinama u kojima su oni činili većinsko stanovništvo (Varijanta A), kao i u onima u kojima su bili u manjini (Varijanta B).

Dana 9. januara 1992., novoformirana Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini (daje u tekstu: Skupština Srpske Republike BiH) proglasila je Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu (dalje u tekstu: Srpska Republika BiH). Ona je bila sastavljena od takozvanih srpskih autonomnih regija i oblasti, među kojima je bila i Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK). Tokom 16. sjednice Skupštine Srpske Republike BiH, koja je održana 12. maja 1992., u vrijeme kada je oružani sukob već počeo, Radovan Karadžić je izrazio šest strateških ciljeva srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Prvi i najsudbonosniji od tih ciljeva bio je "razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice, državno razdvajanje". U osnovi, ti su strateški ciljevi predstavljali plan za osvajanje i održavanje kontrole nad teritorijama, uspostavljanje države bosanskih Srba, odbranu definiranih granica i razdvajanje nacionalnih grupa u BiH pomoću prisilnog i trajnog odstranjivanja većine nesrpskog stanovništva sa teritorije proglašene države bosanskih Srba. General-potpukovnik Ratko Mladić, komandant novoformirane Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: VRS) prihvatio je da VRS mora biti instrument za provođenje tih političkih strateških ciljeva i konkretno ih pretočio u operativne prioritete VRS-a.

Taj strateški plan provoden je korak po korak, tako da je Pretresno vijeće bilo u stanju da jasno razazna obrazac zločinačkog postupanja aktera koji su u tome sudjelovali u relevantnim opštinama.

Već prije izbijanja oružanog sukoba, SDS je počeo sa vođenjem propagandnog rata koji je imao katastrofalan učinak na ljude svih nacionalnosti, izazivanjem međusobnog straha i mržnje, a posebno huškanjem bosanskih Srba protiv drugih nacionalnosti. U kratkom periodu građani koji su prethodno mirno živjeli zajedno postali su neprijatelji, a mnogi od njih su – u predmetu pred nama uglavnom bosanski Srbi – postali ubice, pod uticajem medija koji su, u to vrijeme, već bili pod kontrolom rukovodstva bosanskih Srba. To korištenje propagande bilo je suštinski dio provođenja Strateškog plana i stvorilo je klimu u kojoj su ljudi bili spremni da tolerišu vršenje zločina i da vrše zločine.

Dalja mjera za provođenje Strateškog plana bila je otpuštanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa ključnih položaja u vojsci, policiji i iz drugih javnih ustanova i preduzeća. Taj je proces počeo već tokom rata u Hrvatskoj, kada je neodazivanje nesrba na mobilizaciju rezultiralo njihovim otpuštanjem s posla. U periodu relevantnom za Optužnicu to je eskaliralo dovodeći do otpuštanja gotovo svih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata sa njihovih položaja i ostavljajući te ljude bez izvora zarade.

Pored toga, vlasti bosanskih Srba na organiziran su način vršile neprimjeren pritisak na bosanske Muslimane i bosanske Hrvate kako bi ih primorali da napuste to područje. Nesrbima nije bila ukazivana jednaka pažnja ni zdravstvena njega u bolnicama kao bosanskim Srbima. Njihova sloboda kretanja je bila ozbiljno ograničena uvođenjem kontrolnih punktova i policijskog sata, za razliku od slobode kretanja koju su uživali bosanski Srbi. Povrh toga, nisu bili zaštićeni od zlostavljanja i maltretiranja od naoružanih pojedinaca, bosanskih Srba. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su bili izloženi ugnjetavanju i pritisku u tolikoj mjeri da im je postalo nepodnošljivo da žive u Bosanskoj krajini.

Krajem 1991. i početkom 1992., sve tri nacionalne stranke su počele da se naoružavaju. Dokazi pokazuju da je SDS primio značajnu pomoć od vojske koja je sistematski opremala lakim naoružanjem lokalne odbore SDS-a u opštinama Bosanske krajine koje su svojatali bosanski Srbi, kao i srpske paravojne grupe. Raspodjelu oružja bosanskim Srbima civilima vršile su mjesne zajednice, a pod nadzorom SDS-a, uz podršku vojske i lokalne policije. Ta raspodjela se vršila bez vođenja brige o tome kome se to oružje dijeli i za koju bi svrhu moglo biti korišteno. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su se takođe pripremali za rat i shodno tome se naoružavali. Međutim, oni u svojim nastojanjima da nabave i raspodjele oružje nisu bili ni blizu tako uspješni kao bosanski Srbi, kako po količini tako ni po kvalitetu nabavljenog oružja.

Dok su se odvijale operacije naoružavanja, putem medija su izdavani javni proglesi da se oružje u nezakonitom posjedu mora u određenom roku vratiti u štabove Teritorijalne odbrane (dalje u tekstu: TO) ili lokalnoj policiji. Iako su neki od tih proglosa bili formulisani na neutralan način, pozivajući sve paravojne grupe i pojedince svih nacionalnosti da vrata oružje u nelegalnom posjedu, u praksi su to provodile policija i vojska pod srpskom kontrolom na način u čijem sklopu su bili diskriminirani samo nesrbi. U praksi, nesrbima je oduzimano i oružje u legalnom posjedu. To selektivno razoružavanje nesrba dovelo je do neravnoteže u naoružanosti, koja ih je učinila potpuno ranjivima i onemogućila im da organiziraju bilo kakav djelotvoran otpor, pa čak i da se brane.

Sa proljećem 1992. u BiH je već postojao niz srpskih paravojnih grupa formiranih u BiH ili pridošlih iz Srbije. Neke od tih paravojnih grupa je obučila i opremila vojska i one su bile blisko povezani sa njom ili sa SDS-om. Ti neredovni vojnici stvorili su atmosferu straha vršenjem zločina nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, uključujući silovanja, ubistva, pljačku i razaranje njihove imovine. Bavili su se ratnim profiterstvom i pljačkom. Srpske paravojne grupe su sudjelovale i u borbenim dejstvima 1. krajiškog korpusa VRS-a po cijelom teritoriju ARK-a, a od sredine juna 1992. nadalje formalno su uključene u strukturu VRS-a i stavljeni pod njenu komandu. Pretresno vijeće se uvjerilo da su se i vojska i SDS koristili paravojnim grupama kao operativnim oruđem koje je doprinosilo provođenju Strateškog plana.

Kada je oružani sukob u BiH izbio u aprilu 1992, došlo je do eskalacije razmjera zločina koji su vršeni nad nesrpskim civilnim stanovništvom Bosanske krajine. Ti su se zločini ostvarivali kroz blisku saradnju policije bosanskih Srba, vojske i srpskih paravojnih grupa. Taj jasno prepoznatljiv obrazac zločinačkih aktivnosti dozvoljava samo jedan razuman zaključak, naime, da su ti zločini počinjeni sa ciljem provođenja Strateškog plana rukovodstva bosanskih Srba da preuzmu kontrolu nad teritorijom koju su svojatali za srpsku državu u BiH i da trajno odstrane većinu nesrba sa te teritorije.

Snage bosanskih Srba napadale su nesrpske gradove, sela i naselja u svih 13 opština relevantnih za Optužnicu. Ti su napadi uglavnom počinjali nakon isteka roka za predaju oružja od strane nesrba. Ponekad bi neki incident koji bi izazvali nesrbi poslužio kao izlika. Napadi su započinjali intenzivnom artiljerijskom paljbom iz teškog vojnog naoružanja. Cilj su bila muslimanska sela i naselja, a artiljerijska paljba je otvarana bez razlike na zgrade i ustanove namijenjene religiji, što je rezultiralo velikim razaranjima i brojnim civilnim žrtvama. Mnogi od preživjelih su bježali i pronalazili sklonište u okolnim područjima. Nakon artiljerijske paljbe u sela su ulazili naoružani vojnici koji su pljačkali i palili kuće i istjerivali ili ubijali neke od mještana koji su ostali. U nekim slučajevima su silovali žene.

Sve u svemu, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, stanovnici napadnutih gradova, sela i naselja nisu mogli organizovati bilo kakav djelotvoran otpor tim oružanim napadima. Nisu bili adekvatno organizovani niti su imali dovoljno oružja kojim bi se mogli suprotstaviti napadačima budući da su bili razoružani.

Tokom proljeća i ljeta 1992. snage bosanskih Srba su širom ARK-a vršile ubistva masovnih razmjera. Iako presuda pruža potpuniju sliku, ja ću sada spomenuti samo tri primjera.

Dana 31. maja 1992, vojnici bosanski Srbi su ušli u muslimanski zaselak Begiče u opštini Sanski Most i okupili njegove stanovnike. Muškarce su odvojili od žena i djece. Između 20 i 30 muškaraca je odvedeno prema mostu u Vrhpolju, gdje su trebali biti ukrcani u autobuse. Jadranko Palija je na putu do mosta ubio četvoricu bosanskih Muslimana. Ostalim muškarcima je po dolasku naredeno da svuku odjeću i da se postroje. Prisutno je bilo mnogo vojnika, bosanskih Srba, u raznim uniformama. Jedan od njih je rekao da 70 bosanskih Muslimana mora da bude ubijeno u znak odmazde za smrt sedam vojnika, bosanskih Srba, na tom području. Tada je bosanskim Muslimanima naredeno da jedan po jedan skaču s mosta u rijeku Sanu. Kada bi se našli u vodi, vojnici su na njih otvarali vatru. Rajif Begić je preživio nakon što je ispod površine preplivao oko 100 metara nizvodno. Sa mjesta na kojem se skrivao mogao je posmatrati pogubljenja na mostu. Pretresno vijeće je zaključilo da je u tom događaju ukupno ubijeno najmanje 28 osoba.

Dana 1. juna 1992. otprilike stotinu stanovnika raznih zaselaka u opštini Ključ zatvoreno je u staroj osnovnoj školi u Velagićima. Bili su prisutni i policajci i vojnici bosanski Srbi. Nedugo prije ponoći, ljudi su izvedeni iz škole i naredeno im je da se postroje pred zgradom. Zatim su dvojica vojnika, bosanski Srbi, naoružani automatskim puškama na njih otvorili vatru. Ti vojnici su nastavili pucati sve dok svi nisu popadali. Nakon toga su pucali na one koji su im još izgledali živi. Masakr je preživjela jedna osoba. Pretresno vijeće se uvjerilo da je u tom događaju poginulo najmanje 77 civila.

Dana 21. avgusta 1992. iz logora Trnopolje su krenula četiri autobusa u kojima su bili samo muškarci. Na raskršću blizu Kozarca, tim autobusima iz Trnopolja pridružili su se drugi autobusi puni zatvorenika koji su stigli iz Tukova. U pratnji tog konvoja bili su pripadnici specijalne policijske jedinice SJB Prijedor. Prema kasnim poslijepodnevnim satima, prije dolaska na liniju razdvajanja između teritorija pod kontrolom bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, nedaleko poslije Skender-Vakufa, u blizini Vlašića, zaustavila su se dva autobusa u svakom od kojih je bilo oko stotinu osoba. S jedne strane ceste bio je duboki klanac, s druge visoka kamena litica. To je mjesto poznato kao Korićanske stijene. Muškarci iz autobusa su u koloni sprovedeni do ruba provalije i naredeno im je da kleknu licem prema litici. Policajac koji je tu bio glavni rekao je: "Ovdje ćemo da razmijenimo mrtve za mrtve i žive za žive". Prije nego što su pogubljeni, žrtve su plakale i molile da budu pošteđene. Onda je počelo pucanje. Mrtva tijela su padala u provaliju ili su gurana preko ruba, ponekad su ih gurali drugi bosanski Muslimani prije nego što su bili smaknuti. U klanac su bacane bombe kako bi se osiguralo da niko neće preživjeti. Cijela ta operacija nije trajala više od pola sata. Pretresno vijeće je uvjereno da je toga dana na Korićanskim stijenama ubijeno najmanje 200 muškaraca.

U proljeće 1992., na cijeloj teritoriji Bosanske krajine osnivani su logori i drugi zatočenički objekti, u vojnim kasarnama i bazama, tvornicama, školama, sportskim objektima, policijskim stanicama i drugim javnim zgradama. Ti su logori i zatočenički objekti bili osnivani i nadzirani od strane vojske, policije i civilnih vlasti bosanskih Srba. Nesrbi civili masovno su hapšeni i zatvarani u tim logorima i zatočeničkim objektima. Na primjer, u opštini Prijedor, nakon oružanih napada na nesrpska sela od strane oružanih snaga bosanskih Srba, žene i djeca su odvojeni od muškaraca, a zatim su svi ukrcani u autobuse i odvedeni u Trnopolje, Omarsku ili Keraterm. Iako su prvi hapšeni istaknuti članovi SDA i HDZ-a, dominantna većina hapšenih su bili obični civili uhapšeni isključivo zbog njihove nacionalnosti. Uslovi u logorima i nekim zatočeničkim objektima su bili posebno teški. Zatočenicima su isljeđivani, mučeni, prebijani i podvrgavani nehumanim i ponižavajućim životnim uslovima. Žene su silovane, a do ubistava je dolazilo redovno. Tragični klimaks ubijanja u tim logorima dostignut je sa masakrom u "sobi 3" logora Keraterm, koji su izvršili pripadnici Vojske bosanskih Srba, a u kojem je života lišeno najmanje 190 bosanskih Muslimana sa područja Brda u opštini Prijedor.

Još prije izbijanja oružanog sukoba u BiH bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su živjeli u Bosanskoj krajini osjećali su sve veću nesigurnost i počeli su konvojima napuštati regiju. Kako su se događaji u Bosanskoj krajini razvijali od proljeća 1992. nadalje, vlasti bosanskih Srba preduzimale su aktivne represivne mjere i protjerivanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u cijeloj regiji. Vlasti bosanskih Srba organizirale su konvoje autobusa i vozova kojima su desetine hiljada muškaraca, žena i djece odvoženi s teritorije koju su svojatali bosanski Srbi i to bilo na teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana u BiH bilo u Hrvatsku. Dana 12. juna 1992. u Banjoj Luci je osnovana Agencija za preseljavanje stanovništva i razmjenu materijalnih dobara koja je pomagala prilikom provođenja

politike 'etničkog čišćenja'. Nesrpsko stanovništvo često je tražilo da ode i zahtijevalo je konvoje koje su potom vlasti bosanskih Srba organizirale. Međutim, oni nisu odlazili slobodnom voljom, nego su na to bili prisiljeni zbog nametnutih im uslova. Osim toga, u mnogo slučajeva vlasti bosanskih Srba su ih prisiljavale da potpišu dokumente u kojima je stajalo da se u korist Srpske Republike BiH odriču prava na svu imovinu koju su ostavljali. Pretresno vijeće prihvata da su se tom mjerom željeli odvratiti bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su napuštali to područje od toga da i pomisle da se na njega kasnije vrate. Istovremeno, na očišćena područja u sjevernoj Bosni sa kojih su otišli bosanski Muslimani i bosanski Hrvati i koja nisu bila razarana, naseljavane su srpske izbjeglice koje su stizale iz Hrvatske.

Pretresno vijeće prihvata van razumne sumnje da su zločini počinjeni u Bosanskoj krajini od aprila 1992. do kraja decembra 1992. uslijedili kao direktna posljedica sveobuhvatnog Strateškog plana. Etničko čišćenje nije bilo tek nusproizvod kažnjivih aktivnosti, nego njihov pravi cilj. Nesrpskom stanovništvu Bosanske krajine nametani su životni uslovi, a vojne operacije protiv gradova i sela koji nisu predstavljali vojne ciljeve preduzimane su s isključivom namjerom da se ljudi otjeraju. U augustu 1992. objektivnim promatračima na terenu bilo je potpuno jasno dosljedno provođenje takve diskriminatorske politike. Iz dokaza je vidljiva dosljedna, koherentna i kažnjiva strategija čišćenja Bosanske krajine od etničkih grupa koje nisu bile bosanski Srbi, koju su provodile SDS i snage bosanskih Srba.

Tokom provođenja te politike efektivnu kontrolu nad vojskom bosanskih Srba, policijom i civilnim strukturama vršili su naizmjenice politički lideri iz vrhovne komande bosanskih Srba i drugih vladinih struktura Srpske Republike BiH. Bilo je nemoguće provoditi sistematsku politiku takvih razmjera na osnovu tek spontane akcije ili kažnjivih aktivnosti izoliranih radikalnih grupa. Osim toga, konkretni metodi korišteni za provođenje Strateškog plana kontrolirani su i koordinirani na nivou koji je bio iznad razine pojedinih opština, iako su se neke od opština isticale time da su same preduzimale određene inicijative.

2. Vlast na regionalnom nivou

Već početkom 1991. SDS se upustio u program regionalizacije, čiji je krajnji cilj bio provođenje Strateškog plana. Dana 7. aprila 1991. Regionalni odbor SDS-a odlučio je osnovati Zajednicu opština Bosanske krajine (ZOBK). Dana 16. septembra 1991. Skupština ZOBK-a pretvorila se u Autonomnu Regiju Krajina (ARK). Optuženi je postao njen prvi potpredsjednik. Iako je teško precizno utvrditi koje su opštine pripadale ARK-u u bilo kojem trenutku, Pretresno vijeće prihvata da su svih trinaest opština navedenih u Optužnici pripadale ARK-u tokom razdoblja relevantnog za ovaj predmet.

Usprkos članovima 4 i 5 Statuta ARK-a, u kojima se sugerira da je riječ o multietničkoj organizaciji, ARK je u biti bio čisto srpska institucija. ARK je imao ovlaštenja političke prirode koja su pripadala opštinama, uključujući i ovlaštenja na području odbrane. Pretresno vijeće prihvata da je srpsko vodstvo uspostavilo ARK kao posrednu razinu vlasti za koordinaciju provođenja Strateškog plana od strane opština u toj regiji.

Dana 5. maja 1992. Izvršno vijeće ARK-a izdalo je odluku o osnivanju Kriznog štaba ARK-a i imenovalo optuženog za njegovog predsjednika. Pretresno vijeće prihvata da je, kao i u slučaju opštinskih kriznih štabova na njihovim područjima nadležnosti, Krizni štab ARK-a osnovan prvenstveno da bi se osigurala saradnja između političkih vlasti, vojske i policije na regionalnom nivou, a u cilju koordinacije provođenja Strateškog plana od strane različitih organa vlasti.

Među 15 članova užeg sastava Kriznog štaba ARK-a bili su političke i vojne vođe ARK-a, kao i osobe koje su u ARK-u držale ključne javne pozicije, te pojedinci povezani s paravojsnim organizacijama. Osim tog užeg članstva, na sastancima Kriznog štaba ARK-a sudjelovali su jednom sedmično i predsjednici kriznih štabova drugih opština ili njihovi predstavnici. Sastav Kriznog štaba ARK-a ne samo da je ojačavao njegova ovlaštenja i uticaj nad raznim tijelima u njemu zastupljenim, nego je i osiguravao da u očima javnosti Krizni štab ARK-a bude doživljen kao tijelo s takvim ovlaštenjima i uticajem.

Štaviše, Krizni štab ARK-a je od 5. maja 1992. do 17. jula 1992., kad je prestao funkcionirati, preuzeo na sebe sva ovlaštenja i funkcije Skupštine ARK-a i djelovao kao posredna razina vlasti između vlasti

Srpske Republike BiH i opština. Krizni štab ARK-a bio je najviši organ civilne vlasti u ARK-u i raspolagao je *de facto* ovlaštenjima nad opštinama i policijom, a imao je i velik uticaj na vojsku i srpske paravojne grupe. O razmjeru i ograničenjima ovlaštenja Kriznog štaba ARK-a raspravlja se s više pojedinosti u presudi Pretresnog vijeća.

Pretresno vijeće prihvata van razumne sumnje da optuženi ne samo da je formalno predstavljao Krizni štab ARK-a kao njegov predsjednik, nego je u stvari bio u samom središtu Kriznog štaba ARK-a kao njegova ključna figura. On je bio pokretačka snaga iza svih velikih odluka koje je Krizni štab donosio, zbog čega je Pretresno vijeće došlo do zaključka da se odluke Kriznog štaba ARK-a mogu pripisati optuženom.

Opštine, policija i u određenoj mjeri vojska sistematski su provodile odluke Kriznog štaba ARK-a na tri ključna područja, a to su: a) otpuštanja nesrpske profesionalne radne snage; b) razoružavanje paravojnih jedinica i pojedinaca koji su nelegalno posjedovali oružje, što se selektivno provodilo protiv nesrba; i c) raseljavanje nesrpskog stanovništva. Po mišljenju Pretresnog vijeća, ta područja bila su od ključne i vitalne važnosti za uspjeh opšteg plana 'etničkog čišćenja' i u znatnoj su mjeri doprinijela provođenju Strateškog plana.

III. Pravni zaključci

Ovo je bio sažetak presude Pretresnog vijeća i ja sada neću ulaziti u pojedinosti pravnih procjena Pretresnog vijeća, nego ću istaći sljedeće ključne zaključke:

- Pretresno vijeće prihvata da su svi opšti elementi nužni za primjenu svakog od članova Statuta, na osnovu kojih se optuženi tereti u Optužnici, ispunjeni.

- Što se tiče elementa *mens rea* za istrebljenje, Pretresno vijeće je utvrdilo da je on analogan elementu *mens rea* za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti, uz razliku da je tužilac dužan dokazati van razumne sumnje da je optuženi imao namjeru lišiti života vrlo velik broj osoba ili stvoriti životne uslove koji bi doveli do smrti velikog broja ljudi. Pretresno vijeće je konstatovalo da su svi incidenti ubijanja navedeni u Optužnici dokazani van razumne sumnje, s izuzetkom sljedećih: incident u Lišnji 1. juna 1992. ili otprilike tog datuma, incident u Vrbanjcima 25. juna 1992., incident na putu iz Kukavica i obližnjih područja u Kotor-Varoši 25. juna 1992. ili otprilike tog datuma i incident u kući Duje Banovića u Kenjarima 27. juna 1992. ili otprilike tog datuma. Ukratko, Pretresno vijeće je uvjeren van razumne sumnje da su u tim događajima snage bosanskih Srba ubile najmanje 1.669 bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata, od kojih niko nije bio borac. Pretresno vijeće je nadalje uvjeren da ta ubijanja ispunjavaju element masovnosti koji je uslov za zločin istrebljenja.

- Definicija mučenja koju je prihvatilo ovo Pretresno vijeće odgovara definiciji iz Konvencije protiv mučenja i glasi: "namjerno nanošenje, činjenjem ili nečinjenjem, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje kako bi se od jedne osobe ili neke treće osobe dobile informacije ili priznanje ili da bi se ta osoba ili neka treća osoba kaznila, zastrašila ili izvrnula pritisku, odnosno vršenje diskriminacije na bilo kojoj osnovi nad žrtvom ili nekom trećom osobom". Nakon što je razmotrilo objektivnu i subjektivnu težinu zlostavljanja, Pretresno vijeće je utvrdilo da je postupanje sa žrtvama, koje se detaljno razmatra u presudi, predstavljalo nanošenje teške boli i patnje s određenom svrhom zastrašivanja, diskriminiranja ili dobivanja informacija, te samim tim mučenje. Pretresno vijeće želi primijetiti da neka djela, poput silovanja, po svojoj definiciji sežu do traženog praga težine.

- Na osnovi većine glasova Pretresno vijeće je uvjeren da se *actus reus* djela deportacije sastoji od prisilnog raseljavanja osoba preko državne granice sa područja na kojima su one prisutne u skladu sa zakonom, a bez osnova dopuštenih prema međunarodnom pravu, dok takva raseljavanja unutar granica neke države predstavljaju *actus reus* za djelo prisilnog premještanja, kažnjivo poput drugih nehumanih djela kao zločin protiv čovječnosti. Pretresno vijeće je bilo suočeno s velikim brojem dokaza u vezi s deportacijom ili prisilnim premještanjem vrlo velikog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja ARK-a na druga područja u BiH ili izvan nje. Zbog specifičnosti s kojom su argumentirane optužbe Pretresno vijeće nije moglo donijeti nikakvu odluku o krivici u vezi s incidentima u kojima je preseljavanje vršeno na lokacije koje nisu bile Travnik (pod kontrolom legitimnih vlasti BiH) ili Karlovac (u Hrvatskoj). Nakon što je pregledalo sve dokaze, Pretresno vijeće je uvjeren van razumne sumnje da je veliki broj deportacija u Karlovac i prisilnih premještanja u Travnik s područja ARK-a izvršen u periodu koji je relevantan za Optužnicu.

- Pretresno vijeće je uvjeren da su svi incidenti razaranja velikih razmjera i oduzimanja imovine bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata od strane snaga bosanskih Srba, koji se navode u Optužnici, dokazani van razumne sumnje, s izuzetkom incidenata u Ramićima, Humićima, Vrhpolju, Trnovi, Sasini, Komušini, Rašjevi, Kamenici i Šipovu. Međutim, da bi se mogao primijeniti član 2(d) Statuta, Pretresno vijeće mora biti uvjeren van razumne sumnje da se razorena i oduzeta imovina nalazila ili na okupiranoj teritoriji ili da je ta imovina predmet opšte zaštite prema Ženevskim konvencijama. Pretresno vijeće je utvrdilo da dokazi izvedeni u ovom predmetu nisu bili dovoljni da bi se dokazala bilo koja od ove dvije alternativne postavke i stoga je konstatovalo da nije došlo do kršenja člana 2(d). Za razliku od toga, zaštita koju nudi član 3(b) Statuta proteže se na svu imovinu na teritoriji zahvaćenoj ratom, uključujući i imovinu koja se nalazi na neprijateljskoj teritoriji. Pretresno vijeće je stoga konstatovalo da razaranja imovine u relevantnim opštinama ARK-a predstavljaju kršenje člana 3(b) Statuta. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da su između aprila i kraja decembra 1992. razarane i pustošene i ustanove namijenjene religiji u relevantnim opštinama iz Optužnice, što predstavlja kršenje člana 3(d) Statuta.

- Što se tiče zločina genocida, Pretresno vijeće je zaključilo da zaštićene grupe, u okviru značenja iz člana 4 Statuta, moraju u ovom predmetu biti definirane kao bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Pretresno vijeće se uvjerilo da su ciljani dijelovi tih grupa bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati iz ARK-a koji su predstavljali "značajne djelove" tih zaštićenih grupa. U ovom predmetu tužilac je teretio optuženog za tri različita tipa djela kao za genocid. Kao što je već rečeno, Pretresno vijeće je utvrdilo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji nisu bili borci ubijani od strane snaga bosanskih Srba. Pretresno vijeće je takođe uvjeren van razumne sumnje da se namjerno teško narušavalo tjelesno i duševno zdravlje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata zatočenih u logorima i drugim zatočeničkim objektima. Nadalje, Pretresno vijeće se uvjerilo da su zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati namjerno izlagani uslovima u tim logorima i drugim zatočeničkim objektima koji su u nekim slučajevima bili sračunati da dovedu do fizičkog uništenja. Zbog svega toga valjalo je utvrditi da li su ta krivična djela počinjena sa specifičnom namjerom za genocid, uz svijest da kada nema direktnih dokaza za specifičnu namjeru, zaključak o specifičnoj namjeri može se ipak izvesti iz činjeničnih okolnosti, pri čemu je osobito važno imati na umu da, kada je potrebno izvući zaključak, to mora biti *jedini razumni zaključak na osnovu dokaza*. U ovom predmetu Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je jedini razumni zaključak koji se može izvući na osnovu dokaza taj da su krivična djela počinjena sa specifičnom namjerom da se unište grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u ARK-u. Jedan razlog za to jeste da je broj muškaraca, žena i djece bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata prisilno razmještenih iz ARK-a u ovom predmetu izrazito velik, osobito kada se taj broj uporedi s brojem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata izvrnutih djelima pobrojanim u članu 4(2)(a), (b) i (c) Statuta. Ova činjenica ne ide u prilog zaključku da je namjera da se djelomično unište grupe, za razliku od namjere da se te grupe prisilno premjeste, jedini razumni zaključak koji se može izvući na osnovu dokaza. U presudi se detaljno navodi cijelo obrazloženje Pretresnog vijeća. Na temelju dokaza izvedenih u ovom predmetu Pretresno vijeće nije utvrdilo van razumne sumnje da je u razdoblju od aprila do decembra 1992. u relevantnim opštinama ARK-a počinjen genocid.

- Pretresno vijeće je utvrdilo da se krivično djelo progona sastoji od činjenja ili nečinjenja koje predstavlja stvarnu diskriminaciju i kojim se negiraju ili narušavaju temeljna prava utvrđena u međunarodnom običajnom ili ugovornom pravu i koje je hotimično izvršeno s namjerom da se diskriminira na jednoj od popisanih osnova, naročito na osnovi rase (pri čemu pojam 'rase' uključuje etničku pripadnost), vjere ili političkog opredjeljenja. Pretresno vijeće je konstatovalo da je kampanja progona bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata uključivala ubijanja, mučenje, fizičko nasilje, silovanja i seksualno nasilje, stalno ponižavanje i degradiranje, razaranja i oduzimanje nesrpske imovine i ustanova namijenjenih religiji, deportaciju i prisilno premještanje, te negiranje temeljnih prava, odnosno poricanje temeljnih prava na zaposlenje, slobodu kretanja, prava na odgovarajuću medicinsku njegu i propisni sudski postupak. Pretresno vijeće se nadalje uvjerilo da su ta djela bila doista diskriminatorna i da su ih izvršili počinioци s nužnom diskriminatornom namjerom na rasnim, vjerskim i političkim osnovama.

IV. Krivična odgovornost optuženog

Htio bih se sada pozabaviti pitanjem da li je optuženi Radoslav Brđanin krivično odgovoran za bilo koje od djela za koja se tereti u Optužnici i to po bilo kojem od u njoj navedenih vidova odgovornosti.

Za tu svrhu potrebno je razjasniti neka od ključnih pitanja koja je razmatralo Pretresno vijeće kako bi utvrdilo krivičnu odgovornost optuženog.

Pretresno vijeće je uvjeren van razumne sumnje da je kako prije tako i tokom predmetnog vremena Optužnice Radoslav Brđanin bio vodeća politička ličnost u ARK-u i da je bio na ključnim položajima na opštinskoj, regionalnoj i republičkoj razini, uključujući funkciju prvog potpredsjednika Skupštine ARK-a, predsjednika Kriznog štaba ARK-a i kasnije vršioca dužnosti zamjenika predsjednika Vlade za proizvodnju, ministra za građevinarstvo, saobraćaj i komunalne djelatnosti i vršioca dužnosti potpredsjednika Vlade Republike Srpske.

Pretresno vijeće prihvata da je od sredine 1991. do kraja 1992. optuženi imao *de jure* i *de facto* ovlaštenja koja su ga činila jednim od najznačajnijih političkih ličnosti u ARK-u. Izvori njegove moći bili su dvostruki: kao prvo, optuženi je imao vlast na temelju političkih položaja na kojima je bio na opštinskoj, regionalnoj i republičkoj razini. Kao drugo, politička ovlaštenja direktno mu je povjerilo vodstvo bosanskih Srba, uključujući Radovana Karadžića.

Pretresno vijeće je osim toga uvjeren da je optuženi prihvatio Strateški plan i da je znao da se on može provesti isključivo upotrebom sile i zastrašivanjem.

Među političkim ličnostima u Bosanskoj krajini optuženi je bio taj kojeg je vodstvo bosanskih Srba identificiralo kao najboljeg predstavnika interesa Srpske Republike BiH. On je izabran da odigra vodeću ulogu u koordiniranju provođenja Strateškog plana u ARK-u. S tim ciljem vrh vodstva Srpske Republike BiH odobrio je optuženom visok stepen ovlaštenja i autonomije na područjima od temeljnog političkog značaja, što upućuje na povjerenje koje je optuženi uživao kod najvišeg političkog vrha. U telefonskom razgovoru od 31. oktobra 1991. Radovan Karadžić je uvjeravao optuženog da ima sva ovlaštenja u Bosanskoj krajini i dao mu do znanja da bi trebao donositi više odluka bez konsultacija sa stranačkim vodstvom. Osim toga, u razgovoru između Radovana Karadžića i nekog Miroslava od 7. januara 1992. optuženi je identificiran kao zrela i politički snažna ličnost koja će biti spremna preuzeti vlast.

Radoslav Brđanin u znatnoj je mjeri doprinio provođenju Strateškog plana kroz tri određene faze: prije osnivanja Kriznog štaba ARK-a u svojstvu člana Skupštine Srpske Republike BiH i Skupštine ARK-a, kao predsjednik Kriznog štaba ARK-a i nakon prestanka postojanja Kriznog štaba ARK-a, u svojstvu ministra u Vladi Republike Srpske.

Još i prije osnivanja Kriznog štaba ARK-a Radovan Karadžić je s optuženim razgovarao, i pritom se na njega oslanjao, o – između ostalog – uspostavljanju civilnih komandi za osiguranje teritorijalne odbrane i civilne zaštite, o povezivanju s oficirskim kadrom i pripremi mobilizacije vojnih struktura bosanskih Srba, te o provođenju politike otpuštanja nesrba s njihovih radnih mjesta.

Kao predsjednik Kriznog štaba ARK-a optuženi je imao *de facto* ovlaštenja nad opštinskim organima vlasti i policijom i raspolagao je značajnim uticajem na vojsku i paravojne grupe. Putem odluka Kriznog štaba ARK-a, koje se mogu njemu pripisati, optuženi je doprinio ostvarenju ciljeva vodstva bosanskih Srba u ARK-u.

Nakon što je Krizni štab ARK-a ukinut, optuženi ne samo da je zadržao svoja politička ovlaštenja u Bosanskoj krajini, nego ih je protegao i na republičku razinu. Nastavio se sastajati s visokim vojnim i političkim zvaničnicima kako bi razgovarao o pitanjima u vezi s provođenjem Strateškog plana.

Pretresno vijeće je konstatovalo da je jedan od najznačajnijih oblika doprinosa optuženog provođenju Strateškog plana bilo njegovo sudjelovanje u propagandnoj kampanji protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koju je vodio u različitim fazama svoje političke karijere. Njegovi položaji na vlasti omogućavali su mu pristup medijima, što je on koristio za davanje javnih izjava koje su stvarale strah i mržnju između bosanskih Srba s jedne i bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s druge strane. Optuženi ne samo da je pozivao na otpuštanje nesrba s njihovih radnih mjesta, nego se i javno zalagao za to da nesrpsko stanovništvo treba da napusti Bosansku krajinu. Štaviše, optuženi je otvoreno govorio protiv miješanih brakova i javno predlagao kampanju ubistva iz odmazde na nacionalnoj osnovi.

Pretno vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da, iako su javne izjave optuženog možda djelomično bile motivirane njegovom željom za vlastitim napredovanjem, one su bile namjerne i imale su katastrofalan uticaj na ljude svih nacionalnosti. Podsticale su bosanske Srbe na vršenje krivičnih djela i doprinosile su stvaranju klime u kojoj su ljudi bili spremni tolerirati vršenje krivičnih djela i izvršavati zločine, a koja je dobronamjerne bosanske Srbe odvrćala od toga da na bilo koji način pomognu nesrbima. Nesrpsko stanovništvo Bosanske krajine shvatalo je javne izjave optuženog kao neposredne prijetnje da napuste područja pod okupacijom bosanskih Srba i mnogi od njih su to i uradili iz straha za vlastite živote. Cijeli niz svjedoka izjavio je da su javne izjave optuženog predstavljale glavni razlog zbog kojeg su napustili to područje.

Pretno vijeće je uz to uvjeren da je optuženi raspolagao detaljnim saznanjima o tome da se tokom predmetnog vremena i na području relevantnom za Optužnicu vrše zločini u okviru provođenja Strateškog plana.

U odnosu na svaki oblik odgovornosti naveden u Optužnici, navešću sljedeće opšte nalaze Pretnog vijeća:

- Da bi se optuženi smatrao krivično odgovornim u okviru zajedničkog zločinačkog poduhvata, Tužilaštvo treba da utvrdi postojanje zajedničkog plana koji bi odgovarao sporazumu između optuženog i fizičkih počinioca predmetnih krivičnih djela da se počini zločin predviđen Statutom ili bi uključivao taj sporazum. Fizički počinioci predmetnih krivičnih djela su pripadnici policije, vojske i paravojnih organizacija. Pošto Tužilaštvo nije tvrdilo da je postojao udruženi zločinački poduhvat između optuženog i policije, Pretno vijeće je ispitalo da li je postojao udruženi zločinački poduhvat između optuženog i pripadnika vojske i paravojnih organizacija. Čineći to, Pretno vijeće se pozivalo na Strateški plan.

Kao što je već navedeno, Pretno vijeće je konstatovalo da je optuženi prihvatio Strateški plan. Štaviše, uvjerilo se da su mnogi relevantni fizički počinioci predmetnih krivičnih djela isto to učinili i djelovali u pravcu njegove primjene. Međutim, Pretno vijeće stoji na stanovištu da samo to što su Strateški plan prihvatili optuženi s jedne strane i mnogi relevantni fizički počinioci s druge strane nije ekvivalent dogovoru između njih da se počini konkretno krivično djelo. Štaviše, optuženi i relevantni fizički počinioci mogli su prihvatiti strateški plan i formirati zločinačku namjeru da se počine krivična djela s ciljem primjene Strateškog plana *nezavisno jedni od drugih* i bez postojanja dogovora ili sporazuma među njima da se počini zločin. Pretno vijeće je dalje ispitalo da li se dogovor ili sporazum u tom smislu između optuženog i relevantnih fizičkih počinioca može izvući iz činjenice da su djelovali složno na primjeni Strateškog plana. Uzevši u obzir fizičku i strukturnu udaljenost između optuženog i relevantnih fizičkih počinioca, kao i činjenicu da relevantni fizički počinioci u većini slučajeva nisu čak ni lično identifikovani, Pretno vijeće nije uvjeren da je jedini razumni zaključak koji se može izvući iz usklađene akcije optuženog i relevantnih fizičkih počinioca usmjerene ka ostvarenju strateškog plana taj da je optuženi sklopio sporazum s relevantnim fizičkim počiniocima da počine zločin. Štaviše, Pretno vijeće je uvjeren da dokazi dozvoljavaju da se izvuku drugi razumni zaključci.

Pretno vijeće smatra da udruženi zločinački poduhvat nije adekvatan oblik odgovornosti kojim bi se opisala individualna krivična odgovornost optuženog, s obzirom na izuzetno široku prirodu ovog predmeta, gdje Tužilaštvo teži da u udruženi zločinački poduhvat uključi osobu koja je toliko udaljena od počinjavanja krivičnih djela za koja se tereti u optužnici, koliko je to optuženi. Pretno vijeće stoga odbacuje udruženi zločinački poduhvat kao oblik krivične odgovornosti u ovom predmetu.

- Planiranje se takođe odbacuje kao oblik krivične odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta pošto je Pretno vijeće konstatovalo da, uzevši u obzir individualnu krivičnu odgovornost optuženog koja je utvrđena i kojom će se uskoro ovdje baviti, nema dovoljno dokaza da se zaključi da je optuženi učestvovao u neposrednoj pripremi konkretnih krivičnih djela.

- Kad je riječ o krivičnoj odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Pretno vijeće je konstatovalo da iako je Krizni štab ARK-a bio *de facto* nadređen opštinskim vlastima i policiji i imao uticaj na vojsku i paravojne organizacije, optuženi kao predsjednik Kriznog štaba ARK-a ili na bilo kojoj od njegovih ostalih funkcija između aprila i decembra 1992. nije imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima opštinskih vlasti, policije, vojske ili paravojnih organizacija koja bi za nužnu posljedicu imala njegovu

materijalnu sposobnost da spriječi ili kazni osobe koje su počinile ova krivična djela. Prema tome, Pretresno vijeće odbacuje krivičnu odgovornost nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta kao moguću oblik krivične odgovornosti.

Preostali oblici krivične odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta ispitani su za svako od krivičnih djela za koja se optuženi tereti u Optužnici i Pretresno vijeće je došlo do sljedećih zaključaka:

- Kad je riječ o hotimičnom lišavanju života, Pretresno vijeće je uvjeren da su odluke Kriznog štaba ARK-a o razoružavanju između 9. i 18. maja 1992. praktično pomogle napadu snaga bosanskih Srba na nesrpske gradove, sela i naselja i da se ove odluke mogu pripisati optuženom. Pretresno vijeće je dalje uvjeren da je optuženi znao da će tokom tih oružanih napada snage bosanskih Srba počinuti izvjestan broj krivičnih djela uključujući i zločin hotimičnog lišavanja života jednog broja nesrpskih stanovnika i da su pripadnici srpskih snaga koji su izvršavali ta predmetna ubistva imali potrebnu namjeru da ubiju. Kroz odluku Kriznog štaba ARK-a o razoružavanju optuženi je imao suštinski uticaj na počinjavanje tih ubistava. Stoga je Pretresno vijeće uvjeren da je optuženi pomagao i vršenje ubistava i podržavao ubistva koja su počinile snage bosanskih Srba u kontekstu oružanih napada snaga bosanskih Srba na nesrpske gradove, sela i naselja poslije 9. maja 1992. Pretresno vijeće nije uvjeren da je u dovoljnoj mjeri dokazano da iste ove odluke Kriznog štaba ARK-a ili bilo koja djela optuženog njega čine krivično odgovornim za druga ubistva koja se pominju u Optužnici.

- Pretresno vijeće nije uvjeren da dokazi utvrđuju van razumne sumnje da je optuženi znao da će donošenjem odluka Kriznog štaba ARK-a o razoružanju pomoći u ubijanju toliko masovnih razmjera da to predstavlja zločin istrebljenja. Isto tako nije utvrđeno van razumne sumnje da je optuženi znao da pripadnici snaga bosanskih Srba namjeravaju da počine ubistva toliko masovnih razmjera da to predstavlja zločin istrebljenja.

- Primjenjujući isto zaključivanje za djela mučenja za koja se optuženi tereti u Optužnici, kao i za djela hotimičnog lišavanja života, Pretresno vijeće je konstatovalo da je optuženi pomagao pri mučenju i podržavao mučenje koje su počinile snage bosanskih Srba u kontekstu oružanog napada snaga bosanskih Srba na nesrpske gradove, sela i naselja poslije 9. maja 1992., onog dana kada je Krizni štab ARK-a donio svoju prvu odluku o razoružavanju. Pored toga, Pretresno vijeće se uvjerilo da je optuženi pomagao i podržavao počinjavanje djela u osnovi, djela mučenja u logorima i drugim zatočeničkim objektima širom ARK-a, koja su počinile snage bosanskih Srba. Utvrđeno je van razumne sumnje da su, s izuzetkom osnovne škole u Jasenici i osnovne škole „Petar Kočić“, svi logori i zatočenički objekti pomenuti u dokazima nastali nakon što je osnovan Krizni štab ARK-a. Postoji obilje dokaza da je osnivanje tih logora i zatočeničkih objekata predstavljalo integralni dio Strateškog plana, da je optuženi bio u cjelosti svjestan prirode tih logora i zatočeničkih objekata, kao i toga da su u njima mučeni zatočenici. Za vrijeme njegovog mandata predsjednika Kriznog štaba ARK-a, optuženi ne samo da nije javno i tokom sastanaka Kriznog štaba ARK-a zauzeo stav protiv njih već je prihvatio stav *laissez-faire* i u javnosti o njima govorio na način koji je poslao pogrešnu poruku onima koji su počinjavali zločine unutar tih logora i zatočeničkih objekata. Stoga je Pretresno vijeće uvjeren da su njegova neaktivnost kao i njegov javni stav u odnosu na logore i zatočeničke objekte predstavljali moralno ohrabrenje i podršku pripadnicima Vojske bosanskih Srba i policije da nastave da vode te logore i zatočeničke objekte na način opisan pred Pretresnim vijećem za vrijeme suđenja.

- Osvrćući se na krivična djela deportacije i prisilnog premještanja, Pretresno vijeće je uvjeren da su odluke Kriznog štaba ARK-a od 28. i 29. maja 1992. kojima je zagovarano preseljavanje nesrpskog stanovništva podstakle opštinske vlasti i policiju koji su ih primjenjivali da počine krivična djela deportacije i prisilnog premještanja. Pretresno vijeće takođe smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvući kad se razmatraju premise ovih odluka u svjetlu nedvosmislenih izjava optuženog, koje je on ponavljao od početka aprila 1992. na dalje, pozivajući nesrpsko stanovništvo da napusti Bosansku Krajinu i izjavljujući da će se samo malom procentu nesrpskog stanovništva dozvoliti da ostane, taj da su odluke mogle predstavljati direktni podsticaj za deportaciju i prisilno premještanje nesrpskog stanovništva sa teritorije ARK-a. Pretresno vijeće je uvjeren da, s izuzetkom neuspjelih pokušaja raseljavanja bosanskih Mulismana iz Gornjih Agića, Donjih Agića i Crne Rijeke na području Bosanskog Novog 24. maja 1992., do deportacija u Karlovac i prisilnih premještanja u Travnik koji su potekli iz ARK-a, a opisani su u presudi, došlo je nakon što je Krizni štab ARK-a usvojio prethodno pomenute odluke. Štaviše, činjenica da je optuženi prihvatio Strateški plan, čiji su integralni dio deportacija i prisilno premještanje i čije ostvarivanje je koordinirao na funkciji predsjednika Kriznog

štaba ARK-a, pokazuje da je on imao namjeru da podstakne počinjavanje krivičnih djela deportacije i prisilnog premještanja. Na toj osnovi, Pretresno vijeće je konstatovalo da je optuženi podsticao to prisilno premještanje i deportacije. Pored toga, Pretresno vijeće je takođe uvjerenom da je optuženi pomagao i podržavao izvršenje tih krivičnih djela svojim huškačkim i diskriminatornim javnim izjavama, prethodno pomenutim odlukama o razoružavanju i konačno, kroz odluku Kriznog štaba ARK-a od 12. juna 1992. osnivanjem Agencije za preseljavanje stanovništva i razmjenu u Banjoj Luci.

- Pretresno vijeće ponavlja obrazloženje korišteno za krivično djelo hotimičnog lišavanja života, naime, da su odluke Kriznog štaba ARK-a o razoružavanju predstavljale praktičnu pomoć napadima snaga bosanskih Srba na nesrpske gradove, sela i naselja i da je optuženi znao da će biti počinjena krivična djela, uključujući krivično djelo bezobzirnog uništavanja ili pustošenja gradova, mjesta i sela koja nisu opravdana vojnom nuždom. Prema tome, Pretresno vijeće je uvjerenom da je optuženi pomagao i podržavao u bezobzirnog uništavanju ili pustošenju gradova, mjesta i sela koja nisu opravdana vojnom nuždom, a koja su počinile snage bosanskih Srba u nesrpskim gradovima, selima i naseljima u Bosanskom Novom, Bosanskom Petrovcu, Čelincu, Donjem Vakufu, Ključu, Kotor-Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu, Šipovu i Tesliću, poslije 9. maja 1992. Istim zaključivanjem i nakon što je pažljivo pregledalo dokaze, Pretresno vijeće je uvjerenom da je optuženi pomagao i podržavao razaranje i bezobzirno uništavanje vjerskih objekata koje su počinile snage bosanskih Srba u kontekstu oružanog napada snaga bosanskih Srba na nesrpske gradove, sela i naselja u Bosanskom Novom, Bosanskom Petrovcu, Čelincu, Donjem Vakufu, Ključu, Kotor-Varoši, Prijedoru, Prnjavoru, Sanskom Mostu, Šipovu i Tesliću, poslije 9. maja 1992.

- I konačno, kad je riječ o krivičnom djelu progona, Pretresno vijeće je prethodno utvrdilo odgovornost optuženog za pomaganje i podržavanje određenih krivičnih djela hotimičnog lišavanja života, mučenja, razaranja i pustošenja gradova, mjesta, sela i vjerskih objekata, kao i deportacije i prisilnog premještanja. Optuženi se takođe smatra odgovornim za podsticanje određenih incidenata deportacije i prisilnog premještanja. Pretresno vijeće je dalje uvjerenom da je optuženi pomagao i podržavao progon u pogledu fizičkog nasilja, silovanja i seksualnog zlostavljanja, konstantnog ponižavanja i degradiranja, kao i oduzimanja imovine. Nadalje, Pretresno vijeće je uvjerenom da je optuženi naredio uskraćivanje temeljnih prava na zaposlenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u gore pomenutim opštinama odlukom Kriznog štaba ARK-a od 22. juna 1992. omogućavajući otpuštanje bukvalno svih nesrba u ARK-u, djelo koje zapravo znači progon. Štaviše, Pretresno vijeće zaključuje da je optuženi pomagao i podsticao progon u pogledu uskraćivanja prava na slobodu kretanja i na propisni sudski postupak. Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da predloženi dokazi nisu dovoljni da se utvrdi odgovornost optuženog za uskraćivanje prava na odgovarajuću ljekarsku njegu. U odnosu na sva ova djela u osnovi, Pretresno vijeće je uvjerenom da su ne samo fizički počiniooci, već takođe i optuženi imali namjeru da diskriminiraju žrtve bosanske Muslimane i bosanske Hrvate.

V. Izricanje kazne

Pretresno vijeće je procijenilo faktore relevantne za odmjeravanje težine krivičnih djela za koja se optuženi smatra krivim i za njegovu odgovornost.

Tužilaštvo u ovom slučaju, s obzirom na težinu krivičnih djela kojima se optuženi tereti u Optužnici, iznesenih otežavajućih okolnosti i navodnog odsustva bilo kakvih značajnih olakšavajućih okolnosti, tvrdi da se krivična odgovornost optuženog može jedino adekvatno kazniti doživotnom kaznom zatvora.

Odbrana je iznijela preliminarni prigovor na to da u postupku nije bilo odvojenog i *ad hoc* pretresa o kazni nakon izricanja presude i tvrdila je da zbog toga ne može iznijeti odgovarajuće podneske o izricanju kazne. Pretresno vijeće se ne slaže s tim stavom i razlozi za to navode se u presudi. Međutim, odbrana je iznijela nekoliko argumenata u svrhu izricanja kazne kojima se presuda sveobuhvatno bavila a koje ću sada pomenuti.

Pretresno vijeće je konstatovalo da su relevantne sljedeće otežavajuće okolnosti kojima je, kao što je navedeno u presudi, dodijeljena odgovarajuća težina prilikom odmjeravanja kazne: rukovodeći položaj optuženog, status i ranjivost žrtava i posljedice krivičnih djela po žrtve, voljno učešće optuženog, trajanje krivičnog ponašanja i, u manjoj mjeri, obrazovanje optuženog.

Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da su relevantne sljedeće olakšavajuće okolnosti kojima je, kao što je navedeno u presudi, dodijeljena odgovarajuća težina prilikom odmjeravanja kazne: doprinos odluci da se obezbijedi sklonište za bosanske Muslimane iz Čelinca, tretiranje svih građana jednako u određenim situacijama, izražena zabrinutost zbog paravojnih formacija, učešće u odluci da se uhapse pripadnici grupe «Miće», porodični status i starost optuženog, nekoliko njegovih govora protiv profiterstva u oružanom sukobu, uljudno ponašanje za vrijeme postupka i sa svjedocima koji su svjedočili protiv njega i na kraju, njegovo kajanje u pojedinačnim slučajevima.

Konačno, u skladu sa Statutom i Pravilnikom, Pretresno vijeće je uzelo u obzir opštu praksu izricanja kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji ali je priznalo da ga ta praksa ne obavezuje. Pretresno vijeće je primilo k znanju da se prema Krivičnom zakonu SFRJ, raspon kazni koje su postojale 1992. protezao od novčane kazne, pa preko konfiskacije imovine i zatvora do smrtne kazne. Maksimalna kazna zatvora bila je 15 godina, osim za krivična djela kažnjiva smrtnom kaznom, počinjena pod «posebno otežavajućim okolnostima» ili koja izazivaju «izuzetno teške posljedice», u kom slučaju je maksimalna kazna zatvora bila 20 godina.

Pretresno vijeće je, u skladu s pravilom 87 (C) odlučilo da izrekne jedinstvenu kaznu u ovom predmetu, jer je ona primjerenija njegovom kažnjivom ponašanju u kojem se vidi ustaljeni obrazac kažnjivog ponašanja do kojeg je došlo unutar ograničenog vremenskog konteksta.

VI. Dispozitiv

Radoslave Brđaninu, molim vas ustanite.

Iz gorenavedenih razloga, ovo Pretresno vijeće, nakon što je saslušalo sve dokaze koje su iznijeli tužilac i odbrana, konstatuje da niste krivi za:

- Tačku 1: Genocid
- Tačku 2: Saučesništvo u genocidu
- Tačku 4: Istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti
- Tačku 10: Protivpravno i bezobzirno razaranje i oduzimanje imovine velikih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom kao tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949.

Pretresno vijeće konstatuje da ste krivi za:

- Tačku 3: Progoni kao zločin protiv čovječnosti (sadržan i u Tački 6 (mučenje)
- Tačku 8 (deportacije) i Tačku 9 (prisilno premještanje kao nehumano djelo)
- Tačku 5: Hotimično lišavanje života kao tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949.
- Tačku 7: Mučenje kao tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949.
- Tačku 11: Bezobzirno razaranje gradova, sela i naselja ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja
- Tačku 12: Uništavanje i hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji kao kršenje zakona i običaja ratovanja.

Ovim vam, Radoslave Brđaninu, izričemo jedinstvenu kaznu od 32 godine zatvora, s tim da imate pravo da vam se u kaznu uračuna 5 godina, 1 mjesec i 26 dana koje ste proveli u pritvoru do dana izricanja ove presude, računajući od dana kad ste lišeni slobode, tj. 6. jula 1999., uključujući i bilo koji dodatni period koji ćete provesti u čekanju odluke u eventualnom žalbenom postupku.

Na osnovu pravila 103 (C) Pravilnika, ostajete u pritvoru Međunarodnog suda sve dok se ne privede kraju organizovanje vašeg transfera u državu gdje ćete izdržavati kaznu.

Sjednica je završena.

*****

Cjelokupni tekst presude na zahtjev možete dobiti od Službe za javno informiranje, a takođe je dostupan na Internet stranici Međunarodnog suda: www.un.org/icty.